

12. Hall M.C. The responsive parenting program. Lawrence Kans: H. and H. Enterprises, 1988. – 122 p.
13. Fazlagić Amir jan. Marketingowe zarządzanie szkołą. – Warszawa: Wydawnictwa CODN, 2003. – 160 s.
14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukma.kiev.ua/win/univ/scient/CS PR/roboti/znannja.htm/>.
15. Reforma oświaty – Kalendarium wdrażania reformy (Реформа освіти – календар проведення реформ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kprm.gov.pl/reformy/rflendar.htm>.

УДК 351:37

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ НАУКОВО-ОСВІТЬОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Козарь Т.П.

кандидат наук з державного управління, доцент
Класичний приватний університет

Annotation

The author examines modern development of the education and science system in Ukraine, the budgetary financing problems, competitiveness of scientific potential of country and offers the reformation ways of state stimulation system of scientifically-educational development in the article.

Анотація

У статті розглянуто сучасний стан розвитку системи освіти та науки України, проблеми бюджетного фінансування, конкурентоспроможність наукового потенціалу країни. Запропоновано шляхи реформування системи державного стимулювання науково-освітнього розвитку.

Ключові слова

Державне регулювання, державне стимулювання, наука, освіта, бюджет, фінансування, розвиток.

I. Вступ

Особливу увагу в умовах глобальної інтеграції процесів світового й національного розвитку слід приділити реформуванню системи державного стимулювання науково-освітньої сфери України. На сьогодні незадовільним є загальний стан державного фінансування освіти та науки; недосконалою є структура витрат на науково-дослідні роботи; триває вплив інтелекту за кордон; спостерігаються негативні тенденції у віковій структурі наукового потенціалу країни. Ці явища загрожують сталому розвитку економіки України.

Для докорінних змін у цій сфері України необхідно дотримуватися фінансування науки в розмірі 1,7% ВВП та фінансування освіти в розмірі 10% ВВП у Державному бюджеті на 2008 р. У наступні роки цей рівень слід поступово підвищувати, як це робиться в більшості розвинутих країн. Крім того, рекомендується розгорнути та прийняти Наці-

ональну програму науково-освітнього розвитку на найближчі 10 років.

II. Постановка завдання

Мета статті – дослідити реформування системи державного стимулювання науково-освітнього розвитку України.

III. Результати

Досить ґрунтовно та всебічно розвиток сучасної вищої школи досліджують російські вчені, а саме: А. Галаган, Б. Гершунський, О. Ліферов, В. Садовничий та ін. В Україні розроблення концепції реформування вищої освіти входить до кола наукових інтересів таких визнаних вітчизняних фахівців, як: В. Андрущенко, М. Згуровський, К. Левківський, В. Луговий, В. Козаков, К. Корсак, В. Кремень, В. Огнев'юк, С. Ніколаєнко, М. Степко, Т. Фініков та ін.

Пошук ефективних механізмів державного управління реформування вищої освіти, оптимального розподілу повноважень між різними рівнями управління є предметом постійної уваги теоретиків і практиків з державного управління. Серед них слід назвати таких зарубіжних і вітчизняних фахівців, як: Г. Атаманчук, В. Бакуменко, В. Бурега, Д. Дзвінчук, В. Гамаюнов, В. Журавський, М. Карамушка, В. Князев, В. Майборода, С. Майборода, В. Мартиненко, Н. Нижник, О. Поважний, С. Поважний, Д. Табачник, В. Тертичка, В. Цветков та ін.

В умовах глобальної інтеграції процесів світового й національного розвитку актуальним є оцінювання національного науково-освітнього потенціалу. Особливу увагу слід приділити формуванню напрямів реструктуризації системи державного стимулювання науково-освітньої сфери України.

Розглянемо стан науково-освітньої сфери України.

Загальний стан державного фінансування освіти та науки є незадовільним. Кошти, що виділяються з бюджету на освіту, вдвічі,

а на науку – в чотири рази менші, ніж задекларовано законодавством. Унаслідок зменшення фінансування за рахунок держбюджету й відсутності вільних коштів у самих наукових організацій і промислових підприємств стан матеріально-технічного та інформаційного забезпечення науки незадовільний. Через це загальний обсяг виконаних наукових і науково-технічних робіт скоротився з 1,38% ВВП у 1996 р. до 1% ВВП у 2006 р.

Спостерігаються негативні тенденції у фінансуванні освіти. З Держбюджету останніми роками на освіту виділялося близько 5% ВВП, тоді як законодавством передбачено 10% ВВП. У розвинутих країнах на освіту витрачається значно більше, ніж в Україні. Наприклад, у Данії, Норвегії й США витрати на освіту становлять 7,10; 6,37 і 7,34% ВВП відповідно. У країнах, що недавно вступили до ЄС, витрати ще не такі значні, наприклад, у Чехії загальні витрати на освіту – лише 4,58%, у Словаччині – 4,1% ВВП. Структура витрат на освіту в передових країнах вирізняється значно більшою часткою приватних інвестицій. Так, у США і Японії вони становлять 2,26 і 1,15% ВВП, відповідно, і мають більшу питому вагу в структурі загальних витрат, ніж в інших країнах. Тоді як у тій самій Чехії витрати бізнесу на освіту дорівнюють лише 0,38% ВВП, а у Словаччині – 0,12% ВВП [1].

Триває вплив інтелекту за кордон. Різне скорочення державного фінансування зумовило еміграцію вчених та інженерів у розвинуті країни. Витрати на науку в розрахунку на одного науковця на рік в Україні становлять 2 тис. дол. США при 195 тис. – у США, 172 тис. дол. США – у Франції та 142 тис. дол. США – в Японії. Таким чином, ті кваліфіковані наукові кадри, які були підготовлені в країні, залишають її у пошуках гідної оплати своєї праці. Унаслідок цього кількість фахівців, які виконують науково-технічні роботи, за останні 15 років скоротилася втричі.

Недосконалою є структура витрат на науково-дослідні роботи. Законом України “Про наукову і науково-технічну діяльність” (1992 р.) регламентовано витрати на розвиток науки за рахунок державних коштів у розмірі 1,7% ВВП, проте останніми роками виділяється не більше ніж 0,42% ВВП. У розвинутих країнах державні витрати на науку майже вдвічі більші, ніж в Україні. Наприклад, у США і Японії вони становлять 0,69% і 0,74% ВВП, відповідно [2].

Показник частки приватних витрат на науково-технічні дослідження в Україні – не більше ніж 0,82% ВВП, тоді як у передових країнах вона становить 2% ВВП і більше. У розвинутих країнах частка витрат приватного бізнесу постійно збільшується. Напри-

клад, в Японії цей показник за останні сім років зріс з 2,15 до 2,39% ВВП. Високий показник і в США, у середньому за сім останніх років він досягав 1,94% ВВП [3].

Спостерігаються негативні тенденції у віковій структурі наукового потенціалу країни. За останні 9 років вдвічі зросла частка групи вчених із ступенем кандидата наук у віці від 61 до 71 років, а кількість фахівців віком до 40 років значно скоротилася. Подібна ситуація склалася і з вченими, які мають ступінь доктора наук. Більшість докторів наук належить до групи пенсійного віку. Середній вік кандидата наук досяг 51 року, а середній вік доктора наук перевищує 59 років [1].

Таким чином, у науково-освітній сфері зберігаються негативні тенденції, що загрожують сталому розвитку економіки України.

У сьогоднішніх умовах для того, щоб Україна була конкурентоспроможною, необхідно стимулювати розвиток науково-освітнього потенціалу. Актуальним є збереження, підтримка, підвищення професійного рівня вже існуючих і створення всіх необхідних умов для підготовки нових кваліфікованих наукових кадрів.

За допомогою новітніх технологій країни, що розвиваються, мають можливість вирватися із замкнутого кола й прокласти собі шлях до досягнення високого рівня розвитку та визнання у світі. За оцінками експертів, Україна в цьому плані володіє чіткою конкурентною перевагою, зважаючи на високий рівень освіти, науки й загальної культури населення.

Особливу увагу слід приділити освіті, яка в умовах глобалізації виконує винятково важливу роль. Економіка знань висуває нові вимоги до системи освіти, що виражається в постійному підвищенні стандартів освіти та адаптації їх до вимог сучасної техніки й технологій. Проте система освіти не повинна обмежуватися вищою освітою. Вже зараз слід створювати відповідні програми й інститути, що дасть можливість удосконалюватися протягом усього життя, оскільки в умовах постійно змінюваної ринкової кон'юнктури фахівці, які періодично не підвищують свою кваліфікацію, стають неконкурентоспроможними. Враховуючи це, в країнах Європейського Союзу розробляються спеціальні програми щодо постійної освіти, відбуваються фундаментальні зміни в реформуванні освіти, зростає роль мотивації постійного підвищення рівня освіти.

Важливою проблемою є відірваність науки від виробництва, яка дотепер не вирішена. Як наслідок, інноваційна активність у промисловості знизилася за останні 12 років за деякими показниками майже в п'ять разів. Таким чином, необхідно орієнтувати дослідження на конкретні цільові програми, розвивати взаємозв'язок “наука – експери-

мент – виробництво” шляхом підтримки й розвитку інноваційного підприємництва. Одночасно можна буде досягти збільшення частки приватних інвестицій у загальному обсязі інвестування науково-технічних робіт. Слід розробити спеціальні програми, що дають змогу плідно співпрацювати науці й бізнесу, створюючи інноваційні продукти, і таким чином перекласти частину витрат на науку на плечі бізнес-середовища. Крім того, позитивні наслідки може дати стимулювання досліджень тих університетів, які розвивають науку (як це, наприклад, роблять у Німеччині, де гранти виділяють тим університетам, які здійснюють наукові дослідження стосовно малого бізнесу).

Не викликає сумнівів, що заробляють більше ті країни, які генерують знання й трансформують їх в економіку. Інтелектуальний капітал забезпечує економіку інноваціями та інформацією, які є рушійними силами в глобальній економіці.

У зв'язку із цим Україні слід вжити рішучих заходів щодо зміни ситуації, що склалася, серед яких можна виділити такі:

- фінансувати освіту і науку як фундамент забезпечення конкурентоспроможності країни в задекларованому розмірі 1,7% ВВП. В протилежному разі країна втратить шанс бути рівноправним партнером на світовому ринку і буде технологічно залежати від розвинутих країн. Цей рівень фінансування необхідно також поступово підвищувати, як це роблять передові країни;
- застосовувати децентралізований підхід до надання умов професійного навчання. Децентралізація й регіоналізація освіти потенційно дадуть можливість краще визначити потреби регіональної економіки, задовольнити потреби населення та забезпечити зацікавленість громадськості. При цьому слід звернути увагу на особливості різних регіонів при використанні фінансових механізмів і стимулюванні взаємодії на регіональному й місцевому рівнях у сфері управління освітніми установами;
- створити кілька національних наукових центрів високого рівня, які забезпечили б розвиток державних пріоритетів інноваційного розвитку. Такі центри можна створити на основі вже існуючих установ;
- реструктуризувати НАН України в напрямі фінансування не наукових уста-

нов, а пріоритетних програм та проектів за цільовим призначенням. На сьогодні дуже важко фінансувати всю існуючу неефективну наукову інфраструктуру, оскільки, за даними НАНУ, на зарплату, різні пільги, медичне обслуговування, виплату премій і стипендій витрачається понад 85% отримуваних коштів;

- здійснювати підтримку й розвиток інноваційного підприємництва шляхом застосування методів державного стимулювання для збільшення частки приватних витрат на науково-технічні дослідження в Україні. Для цього, передусім, слід визначитися з пріоритетними напрямками інноваційного розвитку, створити умови для активізації їх розвитку. Це надасть можливість поступово сформувати попит на наукові розробки з боку реального сектора економіки;
- сприяти формуванню повноцінної національної інноваційної системи і, зокрема, розвинутої інфраструктури (технопарки, бізнес-інкубатори, центри технологічного трансферу) для створення й розвитку взаємозв'язків між наукою та виробничою сферою.

IV. Висновки

За результатами дослідження встановлено незадовільний стан системи освіти та науки. У зв'язку із цим запропоновано шляхи реформування системи державного стимулювання науково-освітнього розвитку України. Такі авторські пропозиції допоможуть вивести на належний рівень розвитку освіту та науку, зберегти трудовий потенціал у цих галузях і пришвидшити темпи розвитку освіти та науки, що позитивно позначиться на рівні соціально-економічного розвитку держави.

Література

1. Журавський В.С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В.С. Журавський. – К. : Ін Юре, 2003. – С. 11.
2. Красняков Є.В. Державна освітня політика та її законодавче забезпечення / Є.В. Красняков // Рідна школа. – 2003. – № 7. – С. 3.
3. Поважний А.С. Характеристики государственного управления внедрением инноваций в образование / А.С. Поважний, В.В. Остапчук // Менеджер. – 2004. – № 2 (28). – С. 18.